

В. І. Перебийніс,

доктор економічних наук,

ORCID 0000-0002-4779-515X,

e-mail: perebyynis@gmail.com,

Полтавський університет економіки і торгівлі, м. Полтава,

Ю. В. Перебийніс,

ORCID 0000-0002-9431-3555,

e-mail: julia.v.pere@gmail.com,

Полтавський юридичний інститут Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Полтава

ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО КОМПЛЕКСУ ЯК ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Постановка проблеми. Агропродовольчий комплекс має чотири функціональні взаємопов'язані блоки: ресурсне забезпечення та технологічне обслуговування, сільськогосподарське виробництво, зберігання та переробка сільськогосподарської продукції, торгівля продовольством. Рівень функціонування зазначеного комплексу характеризується, зокрема, такими результуючими параметрами, як економічна стійкість, конкурентоспроможність, економічна безпека, що певним чином взаємопов'язані.

Утім, залишається недостатньо вивченим характер зв'язків у підсистемі «економічна стійкість – конкурентоспроможність – економічна безпека» як структурної складової соціально-економічної системи, якою є агропродовольчий комплекс.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні питання розвитку агропродовольчого комплексу та забезпечення його стійкого функціонування, конкурентоспроможності агропродовольчої продукції та економічної безпеки аграрної сфери аналізуються у працях В. Г. Андрійчука [2], В. І. Гавриша [17; 28-30], С. В. Іванова, М. Є. Рогози, К. Ю. Вергал, Л. В. Олексенко, А. В. Світличної [8; 27; 30], А. В. Калініченко [28; 29], М. Н. Малиша, Н. Ю. Донець [19], В. С. Ніценка, О. В. Захарченка, М. А. Зайця, О. М. Яценка [10], О. М. Помаза [16; 18], О. В. Федірця [15; 17] та ін.

Проблеми стійкого розвитку та економічної безпеки розглядаються, зокрема у статтях Л. Брауна [25], В. І. Ляшенка та Ю. М. Харазішвілі [23]. Питанням конкуренції та конкурентоспроможності присвячені праці в останній час таких дослідників,

як Л. І. Ковчуга [9], А. Ю. Ляшенко [11], Н. В. Швець та Г. З. Шевцова [24] й ін.

У наукових колах дискусійними залишаються питання взаємозалежності економічної стійкості, конкурентоспроможності та економічної безпеки. Зокрема, як зазначають В. І. Ткачук, О. А. Прокопчук та М. І. Яремова [22, с. 3], економічна стійкість та безпека підприємств є взаємопов'язаними та взаємообумовлюючими характеристиками їх діяльності. Взаємоз'язок конкурентоспроможності та економічної безпеки розглядається у монографії за редакцією О. С. Власюка [3, с. 141-154].

На переконання В. Г. Маргасової [13, с. 3], держава, розуміючи необхідність вирішення проблем економічної безпеки, здійснює вплив, спрямований на зміцнення стійкості національної економіки. Науковець вважає, що стійкість національної економіки є основним завданням макроекономічної політики держави та важливою умовою забезпечення економічної безпеки. Схожої позиції дотримується й В. І. Мунтіян [14], який розглядає конкурентоспроможність національної економіки як головний критерій економічної безпеки.

Метою даного дослідження є вивчення економічної стійкості та конкурентоспроможності як чинників економічної безпеки агропродовольчого комплексу.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням одержаних результатів. Використовуючи структурно-логічний підхід, авторами статті запропоновано модель підсистеми «економічна стійкість – конкурентоспроможність – економічна безпека» (рис. 1).

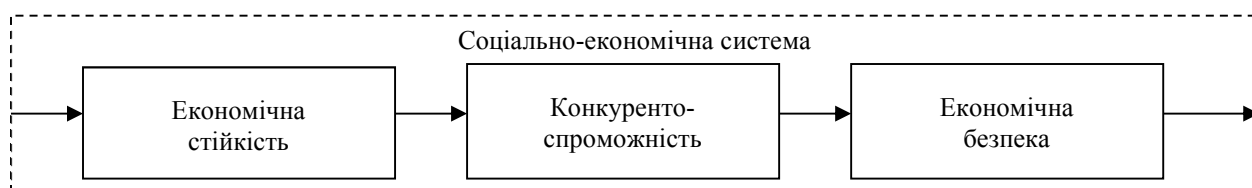

Рис. 1. Модель підсистеми «економічна стійкість – конкурентоспроможність – економічна безпека» як структурної складової соціально-економічної системи

Джерело: власна розробка.

З огляду на теорію систем варто зазначити, що на блок «економічна стійкість» справляє вплив зовнішнє і внутрішнє середовище соціально-економічної системи. Зокрема, агропродовольчий комплекс як система зазнає біфуркаційного впливу погоднокліматичних умов, динамічного впливу ресурсних факторів, ринкового середовища та ін. На виході з блоку «економічна безпека» маємо певний рівень економічної безпеки соціально-економічної сис-

теми (як наслідок взаємодії елементів підсистеми «економічна стійкість – конкурентоспроможність – економічна безпека»).

Оскільки підсистема «економічна стійкість – конкурентоспроможність – економічна безпека» має за підґрунтя зовнішнє і внутрішнє середовище соціально-економічної системи, то цю ієрархічну залежність можна зобразити графічно у вигляді піраміди (рис. 2).

Рис. 2. Ієрархія формування зв'язків у підсистемі «економічна стійкість – конкурентоспроможність – економічна безпека»

Джерело: власна розробка.

Зазначена ієрархія (рис. 2), на наш погляд, може бути подана у вигляді символічної моделі, що характеризує залежність економічної безпеки (як результуючої величини) від низки факторів:

$$ЕБ_{сес} = f(ЕС_{сес}, К_{сес}, ЗС_{сес}, ВС_{сес}),$$

де $ЕБ_{сес}$ – рівень економічної безпеки соціально-економічної системи;

$ЕС_{сес}$ – рівень економічної стійкості соціально-економічної системи;

$К_{сес}$ – рівень конкурентоспроможності соціально-економічної системи;

$ЗС_{сес}$ – вплив зовнішнього середовища соціально-економічної системи;

$ВС_{сес}$ – вплив внутрішнього середовища соціально-економічної системи.

Варто зазначити, що головними параметрами зовнішнього середовища (згідно з [4, с. 208]) є: складність, що характеризується кількістю змінних середовища та їх взаємозв'язком; невизначеність як різниця між кількістю інформації, необхідної для виконання завдання, та кількістю інформації, що є на даний час; неоднозначність, що характеризується значенням основних змінних середовища та оцінкою їх важливості; рухомість як швидкість, із якою

відбуваються зміни; взаємозалежність факторів середовища.

Виходячи з багаторівневості агропродовольчого комплексу нами розроблено матрицю рівнів економічної стійкості, конкурентоспроможності та економічної безпеки (табл. 1).

Категорія «стійкість» є передумовою сталості розвитку систем. Економічна стійкість, на наш погляд, характеризує стабільність економічної діяльності соціально-економічних систем, зокрема, господарюючих суб'єктів, можливість забезпечити стабільне (постійне) та успішне їх функціонування за умови динамічної зміни параметрів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

Агропродовольчий комплекс за своєю природою належить до динамічних систем, де доволі складно забезпечувати економічну стійкість. Доцільно виокремити системно-синергетичний та функціонально-логістичний підходи до забезпечення економічної стійкості агропродовольчого комплексу як соціально-економічної системи.

Системно-синергетичний підхід до формування економічної стійкості зазначеного комплексу, на наше переконання, забезпечується через оптимальне поєднання його складових: ресурсного забезпе-

чення та технологічного обслуговування; сільськогосподарського виробництва; зберігання та переробки сільськогосподарської продукції; торгівлі продовольством. Тобто має забезпечуватися зба-

лансованість економічних зв'язків між окремими структурними складовими агропродовольчого комплексу, чим досягається синергетичний ефект у межах усього зазначеного комплексу.

Таблиця 1

Матриця рівнів економічної стійкості, конкурентоспроможності та економічної безпеки агропродовольчого комплексу (АПрК*)

Рівень АПрК	Рівень економічної стійкості	Рівень конкурентоспроможності	Рівень економічної безпеки
Глобальний АПрК як складова світової економіки	Економічна стійкість глобального АПрК	Конкурентоспроможність глобального АПрК	Економічна безпека глобального АПрК
АПрК країни (галузевий рівень) як складова національної економіки	Економічна стійкість АПрК країни	Конкурентоспроможність АПрК країни	Економічна безпека АПрК країни
АПрК області (регіональний рівень)	Економічна стійкість АПрК області	Конкурентоспроможність АПрК області	Економічна безпека АПрК області
АПрК адміністративного (сільського) району (регіональний рівень)	Економічна стійкість АПрК району	Конкурентоспроможність АПрК району	Економічна безпека АПрК району
АПрК територіальної громади чи об'єднання громад (ОТГ)	Економічна стійкість АПрК територіальної громади (ОТГ)	Конкурентоспроможність АПрК територіальної громади (ОТГ)	Економічна безпека АПрК територіальної громади (ОТГ)
АПрК первинного рівня (агропромислове підприємство)	Економічна стійкість агропромислового підприємства	Конкурентоспроможність агропромислового підприємства	Економічна безпека агропромислового підприємства

* Для позначення терміну «агропродовольчий комплекс» абревіатуру «АпрК» вперше запропоновано вживати В. Г. Андрійчуком [2, с. 38].

Джерело: власна розробка.

Функціонально-логістичний підхід до забезпечення економічної стійкості агропродовольчого комплексу, на наш погляд, забезпечується неперервністю матеріалопотоку, що пронизує агропромислове виробництво як логістичну систему. Важливо зазначити, що ступінь надійності складових агропродовольчого логістичного ланцюга обумовлює відповідний рівень економічної стійкості.

При дослідженні соціально-економічних систем важливою є оцінка досягнутого рівня їх конкурентоспроможності. У процесі дослідження уточнено підходи до оцінювання конкурентоспроможності: 1) оцінка конкурентоспроможності на основі визначення оцінки конкурентного потенціалу; 2) оцінка конкурентоспроможності на основі теорії ефективної конкуренції; 3) оцінка конкурентоспроможності на основі теорії конкурентної переваги; 4) оцінка конкурентоспроможності підприємства на основі визначення рівня конкурентоспроможності продукції; 5) оцінка конкурентоспроможності за допомогою комплексних методів (табл. 2).

Дослідження проблеми забезпечення економічної безпеки агропродовольчого комплексу економіки країни, очевидно, має передбачати два аспекти: по-перше, зовнішній – оцінка внеску комплексу у

забезпечення економічної безпеки країни; по-друге, внутрішній – забезпечення економічної безпеки функціонування власне агропродовольчого комплексу.

Встановлено, що за умови нестабільності світових ринків енергоресурсів, невизначеності та існуючих ризиків енергозабезпечення агропродовольчого комплексу його енергетична безпека (як складова економічної безпеки) може бути забезпечена двома шляхами:

1) шляхом реалізації стратегії енергозаощадження, зокрема економії покупних енергоресурсів (природного газу, нафтопродуктів, вугілля та ін.);

2) за рахунок стратегії енергонезалежності шляхом збільшення видобутку енергоресурсів у країні, розвитку виробництва альтернативних видів палива, зокрема біопалива.

Наші дослідження свідчать, що гіпотетично (не враховуючи інші види безпеки – соціальну, екологічну тощо) в агропродовольчому комплексі є три основні варіанти поєднання імперативів забезпечення економічної, продовольчої та енергетичної безпеки. Варто зазначити, що ці варіанти обираються відповідно до певних стратегій економічної, продовольчої та енергетичної безпеки залежно від

завдань, які постають перед державою у сфері національної безпеки. Для агропродовольчого комплексу України на сьогодні, очевидно, актуальним є

варіант, що передбачає імператив економічної та продовольчої безпеки.

Таблиця 2

Класифікація підходів до оцінки конкурентоспроможності

Підходи до оцінки конкурентоспроможності	Методи оцінки конкурентоспроможності
1. Оцінка конкурентоспроможності на основі визначення оцінки конкурентного потенціалу	- Методи факторного аналізу (метод аналізу ієрархій, факторний аналіз); - методи, що характеризують відносини підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища (метод «ланцюжків цінності»; стратегічний аналіз постачальників; метод визначення профілю середовища); - методи, що характеризують фінансовий потенціал підприємства (фінансово-економічний метод, метод маржинального аналізу); - методи бенчмаркінгового аналізу (стратегічний аналіз «5А», метод еталону, метод рангів, метод бенчмаркінгу)
2. Оцінка конкурентоспроможності на основі теорії ефективної конкуренції	- Метод, в основі якого знаходиться оцінка чотирьох групових показників або критеріїв конкурентоспроможності; - метод фірми «Дан енд Брендстріт», що включає три групи показників
3. Оцінка конкурентоспроможності на основі теорії конкурентної переваги	- Методи, що характеризують ринкові позиції підприємства (модель БКГ, матриця «привабливість галузі/позиція в конкуренції» General Electric, модель М. Портера, метод «Мак-Кінзі», модель Shell/DPM, метод PIMS, модель Хофера/Шенделя); - методи, що характеризують рівень менеджменту підприємства (метод LOTS, SWOT-аналіз, метод експертного оцінювання, метод картування стратегічних груп); - методи, що характеризують фінансово-економічну діяльність підприємства (фінансово-економічний метод, метод маржинального аналізу); - методи, що базуються на порівнянні (диференціальний метод, комплексний метод)
4. Оцінка конкурентоспроможності підприємства на основі визначення рівня конкурентоспроможності продукції	- Метод опитування; - метод фокусних груп; - метод порівняння; - якісний метод; - метод оцінки конкурентоспроможності на основі обсягів продажу; - метод коефіцієнта функціональної множини; - індексний метод; - бальний метод
5. Оцінка конкурентоспроможності за допомогою комплексних методів	- Методи оцінки конкурентоспроможності на конкретному ринку на основі детального вивчення виробничих, збутових, фінансових можливостей підприємства, управління, а також привабливості продукції для споживача; - методи, що передбачають розробку інтегрального показника конкурентоспроможності (метод багатокутника конкурентоспроможності, метод контрольних аркушів у формі систематизованих таблиць, індикативний метод)

Джерело: розроблено з урахуванням авторських праць [16; 18, с. 18-23].

Безпосереднім результатом дії підсистеми «економічна стійкість – конкурентоспроможність – економічна безпека» (як структурної складової агропродовольчого комплексу) є його внесок у забезпечення перш за все продовольчої безпеки країни та національної безпеки в цілому.

Про виключно важливу роль вітчизняного агропродовольчого комплексу у продовольчому забезпеченні населення свідчать дані про рівень самозабезпеченості основними видами продовольства (виробництво до внутрішнього використання на території держави), який у 2017 р. склав [21, с. 219]: зерно – 292,9%, яйця – 119,8, молоко та молочні продукти – 107,7, м'ясо та м'ясні продукти – 105,1, овочі та продовольчі баштанні – 102,9, картопля – 101,7, плоди, ягоди та виноград – 84,6%.

Згідно з даними [1, с. 4], у 2017 р. виробництво та переробка сільськогосподарської продукції ста-

новили 17,0% ВВП країни, експорт агропродовольчої продукції склав 34,0% від загального експорту, податкові надходження від цієї галузі економіки склали 43,5 млрд грн. У 2017-2018 маркетинговому році (МР) Україна займала у світі: перше місце з виробництва насіння соняшника, виробництва та експорту соняшникової олії, третє місце – з експорту ріпаку та меду, четверте місце – з виробництва зерна ячменю, експорту зерна кукурудзи і ячменю, п'яте місце – з експорту зерна пшениці та виробництва меду, шосте місце – з виробництва ріпаку та експорту сої.

Непересічна роль у цих досягненнях агропродовольчого комплексу належить великому агробізнесу. Згідно з даними [7, с. 14], у 2011-2016 рр. інтегровані суб'єкти господарювання (так звані агрохолдинги) порівняно з іншими сільськогосподарськими підприємствами України у середньому зби-

рали з 1 га на 25-30% більше пшениці, на 30-40% – зерна кукурудзи, на 15-20% – насіння соняшника, на 10-15% – бобів сої. Показники продуктивності тварин і птиці, конверсії корму також вищі. Рівень оплати праці в агрохолдингах удвічі вищий порівняно з іншими аграрними підприємствами.

Для інтегрованих компаній бурякоцукрового підкомплексу, що є провідними виробниками цукру, характерна тенденція концентрації цукровиробни-

цтва. Так, при скороченні в Україні кількості діючих цукрових заводів майже втричі за останні півтора десяти років виробництво цукру з розрахунку на один діючий цукровий завод зросло у 2,3 рази. При цьому частка діючих цукрових заводів, що належать інтегрованим компаніям, у загальній кількості діючих цукрових заводів збільшилася на 25,6 відсоткових пункти (в.п.), а частка зазначених компаній у загальному виробництві цукру – на 32,7 в.п. (табл. 3).

Таблиця 3

Місце інтегрованих суб'єктів господарювання в системі бурякоцукрового підкомплексу

	У середньому за 2003-2007 рр.	У середньому за 2008-2012 рр.	У середньому за 2013-2017 рр.	У середньому за 2013-2017 рр. у % до 2003-2007 рр.
Кількість діючих цукрових заводів	115	68	42	36,5
Вироблено цукру з розрахунку на 1 діючий цукровий завод, тис. т	16,7	22,9	37,9	227,0
Частка діючих цукрових заводів інтегрованих компаній у загальній кількості діючих цукрових заводів, %	33,9	30,8	59,5	+ 25,6 в. п.
Частка компаній у загальному виробництві цукру, %	47,2	66,5	79,9	+ 32,7 в. п.

Джерело: розраховано за даними Національної асоціації цукровиків України [20].

Оскільки агропродовольчий комплекс у першу чергу зорієнтований на вітчизняного споживача, великий вплив на забезпечення економічної стійкості та економічної безпеки має стан внутрішнього ринку продовольства, що, зокрема, залежить від платоспроможного попиту населення. З іншого боку, для економічної стійкості експортоорієнтованого агропродовольчого комплексу та, відповідно, його економічної безпеки, велику загрозу становлять бифуркації на світових ринках сільськогосподарської сировини та продовольства.

Утім, як зазначають фахівці [6], для окремих вітчизняних публікацій і досі характерна ностальгія за минулим цукрової галузі, коли в Україні працювало 192 цукрових заводи, що виробляли щорічно 5 млн т цукру. Однак сьогодні сучасне вітчизняне цукровиробництво знаходиться під значним впливом нестабільного світового ринку. Зокрема, за даними [6; 20], якщо у 2012/13 МР, 2013/14 МР та 2014/15 МР для світового ринку був характерний профіцит виробництва цукру (2,2 - 8,0 млн т), а для 2015/16 МР – дефіцит (3,5 млн т), то в 2017/2018 МР та в 2018/2019 МР знову профіцит – відповідно 11,5 і 11,8 млн т.

Нестабільність світового ринку цукру характеризується відповідно ціновою нестабільністю. Аналіз індексу цін FAO на цукор за 2000-2017 рр. [26] дозволяє виділити такі цінові періоди: 2000-2004 рр. – період стабільно низьких цін, 2005-2011 рр. – період суттєвого зростання цін (із певними коливаннями), 2012-2017 рр. – період чергового падіння цін (із певними коливаннями).

Як вважають аналітики ринку [5; 20], світові ціни на цукор останнім часом продовжують знижуватись через такі причини: структурний надлишок у низці країн-цукровиробників, збільшення експорту цукру на ринку ЄС, де з 2017 р. реформується ринок цукру, сповільнення споживання окремими країнами-імпортерами цукру, відносна стабільність долара та макроекономічного середовища у світі. На ціну цукру впливають також такі чинники: ціна на нафту, яка останнім часом зростає, що сприяє нарощуванню виробництва біоетанолу з цукрової тростини; підвищення процентної ставки ФРС США, що призводить до виходу великих фондів з ринку цукру; маркетингових факторів, у тому числі спекуляцій на ринку.

Зазначаючи високі результати агропродовольчих компаній, варто звернути увагу на недосконалість податкового і аграрного правового регулювання в Україні, що зменшує рівень економічної стійкості дрібних і середніх товаровиробників. Так, згідно з даними [7, с. 15], у 2011-2015 рр. сім інтегрованих суб'єктів господарювання через інститут рентоорієнтованої поведінки привласнювали 49,0-71,2% коштів державної підтримки, спрямованої на розвиток сільського господарства, зокрема, 49,7-85,3% – за рахунок механізму повернення ПДВ. До речі, домінування в Україні вертикально інтегрованих холдингів, як зазначають В. І. Ляшенко та О. С. Вишневський [12, с. 168], стримує й інформаційну модернізацію національної економіки.

Саме тому для формування економічної стійкості та конкурентоспроможності дрібних і середніх аграрних товаровиробників необхідне удоскона-

лення інституційного забезпечення їх функціонування (зокрема, чинного законодавства), що є важливою передумовою економічної безпеки агропродовольчого комплексу України.

Висновки. Рівень функціонування агропродовольчого комплексу характеризується, зокрема, такими результуючими параметрами, як економічна стійкість, конкурентоспроможність, економічна безпека, що певним чином взаємопов'язані. Використовуючи структурно-логічний підхід, запропоновано модель підсистеми «економічна стійкість – конкурентоспроможність – економічна безпека» та формалізована залежність економічної безпеки (як результуючої величини) від низки факторів. Подано матрицю рівнів економічної стійкості, конкурентоспроможності та економічної безпеки агропродовольчого комплексу. Уточнено класифікацію підходів до оцінювання конкурентоспроможності.

Визначено, що для економічної стійкості експортоорієнтованого агропродовольчого комплексу та відповідно його економічної безпеки, загрозу становлять біфуркації на світових ринках сільськогосподарської сировини та продовольства. Для формування економічної стійкості та конкурентоспроможності дрібних і середніх аграрних товаровиробників (які конкурують на ринках з інтегрованими суб'єктами господарювання) запропоновано удосконалити інституційне забезпечення (зокрема, чинне законодавство), що є важливим для економічної безпеки агропродовольчого комплексу України в цілому.

Література

1. **Агробізнес** України у 2017/2018 МР: Інфографічний довідник. URL: agribusinessinukraine.com.
2. **Андрійчук В. Г.** Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: монографія. Ніжин: ТОВ «Вид-во «Аспект-Поліграф», 2007. 216 с.
3. **Безпека** та конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації: монографія [О. С. Власюк, А. І. Мокій, О. І. Ілляш, В. І. Волошин, М. І. Флейчук, Т. О. Власик та ін.] / за заг. ред. О. С. Власюка. Київ: НІСД, 2017. 384 с.
4. **Болдирєва Л. М.** Розвиток агропродовольчого сектора економіки України: теорія, методологія, практика: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2017. 416 с.
5. **Бондар В. С.** Лібералізація ринку цукру в країнах ЄС – як виклик цукровиробникам України. *Цукрові буряки*. 2018. №1. С. 8-10.
6. **Бондар В. С., Фурса А. В.** Стратегічні напрями високоефективного функціонування цукробурякового підкомплексу АПК. *Економіка АПК*. 2016. №10. С. 30-40.
7. **Гуторов А.О.** Розвиток інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки: теорія, методологія, практика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.03 "Економіка та управління національним господарством". Київ, 2017. 37 с.
8. **Іванов С. В., Рогоза М. С., Перебийніс В. І., Вергал К. Ю., Олексенко Л. В., Перебийніс Ю. В.** Інтеграційні зв'язки в системі агропродовольчого комплексу національної економіки. *Вісник економічної науки України*. 2018. №1. С. 42-52.
9. **Ковчуга Л. І.** Про взаємообумовленість конкуренції, інновацій та конкурентоспроможності підприємств. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 2 (52). С. 124-133.
10. **Конкурентоспроможність** підприємств в умовах ринкової економіки: у 3-х томах: Том 2: Теоретико-методологічні основи конкурентоспроможності: монографія / за заг. ред. В. С. Ніценка, О. В. Захарченка, М. А. Зайця // В. І. Гавриш, В. І. Перебийніс, О. М. Яценко та ін. Одеса: ВМВ, 2015. 174 с.
11. **Ляшенко А. Ю.** Упрощення процедур міжнародної торгівлі як інструмент підвищення конкурентоспроможності отечественной продукції в умовах глобалізації. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1 (51). С. 66-73.
12. **Ляшенко В. І., Вишневецький О. С.** Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. 252 с.
13. **Маргасова В. Г.** Система забезпечення стійкості національної економіки та її безпеки: теорія, методологія, практика управління: монографія. Чернігів: Десна Поліграф, 2014. 416 с.
14. **Мунтіян В. І.** Конкурентоспроможність національної економіки, як головний критерій економічної безпеки. *Механізм регулювання економіки*. 2009. № 2. С. 158-174.
15. **Перебийніс В. І., Федірець О. В.** Енергетичний фактор забезпечення конкурентоспроможності продукції: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2011. 190 с.
16. **Перебийніс В.І., Помаз О.М., Перебийніс О.В.** Стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємств. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі: Серія «Економічні науки»*. 2012. №1. С. 23-28.
17. **Перебийніс В. І., Федірець О. В., Гавриш В. І.** Техніко-технологічне забезпечення конкурентоспроможності на засадах енергетичного менеджменту. *Вісник економічної науки України*. 2016. №1 (30). С. 110-114.
18. **Перебийніс В. І., Помаз О. М.** Транспортний фактор забезпечення конкурентоспроможності продукції: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. 187 с.
19. **Перебийніс В. І., Малыш М. Н., Донец Н. Ю.** Качество продукции как основа конкурентоспособности предприятия. *Известия Международной академии аграрного образования*. 2016. Вып. № 26. С. 91-93.
20. **Сайт** Національної асоціації цукровиків України. URL: <http://www.ukrsugar.com>.
21. **Сільське** господарство України за 2017 рік: стат. збірник / Державна служба статистики України; відповід. за вип. О. М. Прокопенко. Київ, 2018. 246 с.
22. **Ткачук В. І., Прокопчук О. А., Яремova М. І.** Економічна безпека та стійкість сільськогосподарських підприємств: монографія. Житомир: Волинь, 2013. 276 с.
23. **Харізішвілі Ю. М., Ляшенко В. І.** Проблеми оцінки та інтегральні індекси стійкого розвитку промисловості України з позицій економічної безпеки. *Економіка України*. 2017. №2. С. 3-24.
24. **Швець Н. В., Шевцова Г. З.** Удосконалення методичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності галузі. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 2 (52). С. 114-123.
25. **Brown, Lester R.** Building a Sustainable Society: A Worldwatch Institute Book, W.W. Norton, New York, 1981, 433 p.
26. **FAO** Food Price Index. URL: http://www.fao.org/worldfood_situation/foodpricesindex/en/.
27. **Organizational** development of agro-industrial complex on basis of

cooperation and intergration / S. V. Ivanov, V. I. Perebyynis, L. V. Oleksenko, A. V. Svitlychna. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. N4 (46). С.41-46. 28. **Kalinichenko A., Havrish V., Perebyynis V.** Evaluation of biogas production and usage potential. *Ecological Chemistry and Engineering S.* 2016. Vol. 23. Is. 3. P. 383 - 400. 29. **Kalinichenko A., Havrish V., Perebyynis V.** Sensitivity analysis of investment project of biogas plant. *Applied ecology and environmental research*. 2017. Vol. 15 (4). P. 969 - 985. 30. **Rogoza M., Perebyynis V., Havrysh V., Verhal K., Perebyynis Y.** Development of agro-food complex on basis of economic integration. *Research Papers in Economics and Finance*, 2018, №3(1), p. 37-45.

References

1. *Ahrobiznes Ukrainy u 2017/2018 MR: Infografichniy dovidnyk [Agribusiness of Ukraine in 2017/2018 MR: Infographic Directory]*. Retrieved from // agribusinessinukraine.com [in Ukrainian].
2. Andriichuk V. H. (2007). *Kapitalizatsiia silskoho hospodarstva: stan ta ekonomichne rehuliuвання rozvytku [Capitalization of agriculture: state and economic regulation of development]*. Nizhyn, Aspect-Polygraph LLC [in Ukrainian].
3. Vlasiuk O. S., Mokii A. I., Illiash O. I., Voloshyn V. I., Fleichuk M. I., Vlasyk T. O. et al. (2017)/ *Bezpeka ta konkurentospromozhnist ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Safety and competitiveness of Ukraine's economy in the conditions of globalization]*. Kyiv, NISS [in Ukrainian].
4. Boldyrieva L. M. (2017). *Rozvytok ahroprodovolchoho sektora ekonomiky Ukrainy : teoriia, metodolohiia, praktyka [Development of the agro-food sector of Ukraine's economy: theory, methodology, practice]*. Kyiv, NSC "IAE" [in Ukrainian].
5. Bondar V. S. (2018). *Liberalizatsiia rynku tsukru v krainakh YeS – yak vyklyk tsukrovyyrobnykam Ukrainy [The liberalization of the sugar market in the EU countries - as a challenge to sugar producers in Ukraine]*. *Tsukrovi buriaky – Sugar beets*, №1, pp. 8-10 [in Ukrainian].
6. Bondar V. S., Fursa A. V. (2016). *Stratehichni napriamy vysokoefektyvnoho funktsionuvannya tsukroburiakovoho pidkompleksu APK [Strategic directions of highly effective functioning of Sugar-bucket subcomplex of AIC]*. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex*, №10, pp. 30-40 [in Ukrainian].
7. Hutorov A.O. (2017). *Rozvytok intehratsiinykh vidnosyn v ahrarnomu sektori ekonomiky: teoriia, metodolohiia, praktyka [Development of integration relations in the agrarian sector of the economy: theory, methodology, practice]*. Extended abstract of Doctor's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
8. Ivanov S. V., Rohoza M. Ye., Perebyynis V. I., Verhal K. Yu., Oleksenko L. V., Perebyynis Yu. V. (2018). *Intehratsiini zviyazky v systemi ahroprodovolchoho kompleksu natsionalnoi ekonomiky [Integration Relations in System of Agro-Food Complex of National Economy]*. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 1, pp. 42-52 [in Ukrainian].
9. Kovchuha L. I. (2018). *Pro vzaiemoobumovenist konkurentsii, innovatsii ta konkurentospromozhnosti pidpriemstv [On the interdependence of competition, in-*

novation, and competitiveness of enterprises]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 2 (52), pp. 124-133 [in Ukrainian].

10. Havrysh V. I., Perebyynis V. I., Yatsenko O. M. et al. (2015). *Konkurentospromozhnist pidpriemstv v umovakh rynkovoї ekonomiky: u 3-kh tomakh: Tom 2: Teoretyko-metodolohichni osnovy konkurentospromozhnosti [Competitiveness of enterprises in a market economy: in 3 volumes: Volume 2: Theoretical and methodological foundations of competitiveness]*. Odessa, IWS [in Ukrainian].

11. Lyashenko A. YU. (2018). *Uproshcheniye protsedur mezhdunarodnoy torgovli kak instrument povysheniya konkurentosposobnosti otechestvennoy produktsii v usloviyakh globalizatsii [Trade facilitation as a tool to increase the competitiveness of domestic products in the context of globalization]*. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 1 (51), pp. 66-73 [in Russian].

12. Liashenko V. I., Vyshnevskiy O. S. (2018). *Tsyfrova modernizatsiia ekonomiky Ukrainy yak mozhlyvist pryryvnoho rozvytku [Digital modernization of the economy of Ukraine as a possibility of breakthrough development]*. / NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti. Kyiv, IIE of NAS of Ukraine [in Ukrainian].

13. Marhasova V. H. (2014). *Systema zabezpechennia stiikosti natsionalnoi ekonomiky ta yii bezpeky: teoriia, metodolohiia, praktyka upravlinnia [The system of ensuring the stability of the national economy and its security: theory, methodology, management practice]*. Chernihiv, Desna Polygraph [in Ukrainian].

14. Muntiiian V. I. (2009). *Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky, yak holovnyi kryterii ekonomichnoi bezpeky [Competitiveness of the national economy as the main criterion for economic security]*. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky – The mechanism of regulation of the economy*, 2, pp. 158-174 [in Ukrainian].

15. Perebyynis V.I., Fedirets O.V. (2011). *Enerhetychnyi faktor zabezpechennia konkurentospromozhnosti produktsii [Energy factor for the competitiveness of products]*. Poltava, PUET [in Ukrainian].

16. Perebyynis V.I., Pomaz O.M., Perebyynis O.V. (2012). *Stratehichne upravlinnia konkurentospromozhnosti pidpriemstv [Strategic management of the competitiveness of enterprises]*. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli: Seriya «Ekonomichni nauky» – Scientific herald of Poltava University of Economics and Trade: Series "Economic Sciences"*, 1, pp. 23-28 [in Ukrainian].

17. Perebyynis V.I., Fedirets O.V., Havrysh V.I. (2016). *Tekhniko-tekhnologichne zabezpechennia konkurentospromozhnosti na zasadakh enerhetychnoho menedzhmentu [Technical and technological support based on the competitiveness of energy management]*. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 1 (30), pp. 110-114 [in Ukrainian].

18. Perebyynis V.I., Pomaz O.M. (2011). *Transportnyi faktor zabezpechennia konkurentospromozhnosti produktsii [Transport factor for the competitiveness of products]*. Poltava, PUET [in Ukrainian].

19. Perebinyos V. I., Malys M. N., Donets N. YU. (2016). *Kachestvo produktsii kak osnova konkurentosposobnosti predpriyatiya [Product quality as the basis for enterprise competitiveness]*. *Izvestiya Mezhdunarodnoy*

akademii agrarnogo obrazovaniya – News of the International Academy of Agrarian Education, Vol. 26, pp. 91-93 [in Russian].

20. Sait Natsionalnoi asotsiatsii tsukrovkyv Ukrainy [Site of the National Sugar Association of Ukraine]. (n.d.). *ukrsugar.com*. Retrieved from <http://www.ukrsugar.com> [in Ukrainian].

21. *Sil'ske hospodarstvo Ukrainy za 2017 rik [Agriculture of Ukraine for 2017]*. (2018). Kyiv, Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [in Ukrainian].

22. Tkachuk V. I., Prokopchuk O. A., Yareмова M. I. (2013). *Ekonomichna bezpeka ta stiikest sil'sko-hospodarskykh pidpriemstv [Economic security and stability of agricultural enterprises]*. Zhytomyr, Volyn [in Ukrainian].

23. Kharizishvili Yu. M., Liashenko V. I. (2017). Problemy otsinky ta intehralni indeksy stiiokoho rozvytku promyslovosti Ukrainy z pozysii ekonomichnoi bezpeky [Problems of estimation and integral indices of sustainable development of Ukraine's industry from the standpoint of economic security]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2, pp. 3-24 [in Ukrainian].

24. Shvets N. V., Shevtsova H. Z. (2018). Udoskonalennia metodychnykh pidkhodiv do otsiniuvannia konkurentospromozhnosti haluzi [Improving methodical approaches to assessing the industry's competitiveness]. *Ekonomichniy visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 2 (52), pp. 114-123 [in Ukrainian].

25. Brown, Lester R. (1981). *Building a Sustainable Society: A Worldwatch Institute Book*, W. W. Norton, New York, 433 p.

26. FAO Food Price Index. (n.d.). *fao.org*. Retrieved from http://www.fao.org/worldfood_situation/foodprice_sindex/en/.

27. Ivanov S. V., Perebyynis V. I., Oleksenko L. V., Svitlychna A. V. (2016). Organizational development of agro-industrial complex on basis of cooperation and intergration. *Ekonomichniy visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 4 (46), pp. 41-46.

28. Kalinichenko A., Havrish V., Perebyynis V. (2016). Evaluation of biogas production and usage potential. *Ecological Chemistry and Engineering S*, Vol. 23, Is. 3, pp. 383 - 400.

29. Kalinichenko A., Havrish V., Perebyynis V. (2017). Sensitivity analysis of investment project of biogas plant. *Applied ecology and environmental research*, Vol. 15 (4), pp. 969 - 985.

30. Rogoza M., Perebyynis V., Havrysh V., Verhal K., Perebyynis Y. (2018). Development of agro-food complex on basis of economic integration. *Research Papers in Economics and Finance*, №3(1), pp. 37-45.

Перебийніс В. І., Перебийніс Ю. В. Економічна стійкість та конкурентоспроможність агропродовольчого комплексу як фактори економічної безпеки

Запропоновано модель підсистеми «економічна стійкість – конкурентоспроможність – економічна без-

пека» як структурної складової соціально-економічної системи. Розроблено матрицю рівнів економічної стійкості, конкурентоспроможності та економічної безпеки агропродовольчого комплексу. Підтверджено залежність економічної стійкості експорторієнтованого агропродовольчого комплексу від бифуркацій на світових ринках сільськогосподарської сировини та продовольства. Обґрунтовано доцільність забезпечення рівних конкурентних умов для дрібних, середніх та великих товаровиробників агропродовольчого комплексу України шляхом удосконалення інституційного забезпечення.

Ключові слова: економічна стійкість, конкурентоспроможність, економічна безпека, агропродовольчий комплекс, бурякоцукровий підкомплекс.

Перебийнос В. И., Перебийнос Ю. В. Экономическая устойчивость и конкурентоспособность агропродовольственного комплекса как факторы экономической безопасности

Предложена модель подсистемы «экономическая устойчивость – конкурентоспособность – экономическая безопасность» как структурной составляющей социально-экономической системы. Разработана матрица уровней экономической устойчивости, конкурентоспособности и экономической безопасности агропродовольственного комплекса. Подтверждена зависимость экономической устойчивости экспортноориентированного агропродовольственного комплекса от бифуркаций на мировых рынках сельскохозяйственного сырья и продовольствия. Обоснована целесообразность обеспечения равных конкурентных условий для мелких, средних и крупных товаропроизводителей агропродовольственного комплекса Украины путем совершенствования институционального обеспечения.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, конкурентоспособность, экономическая безопасность, агропродовольственный комплекс, свеклосахарный подкомплекс.

Perebyynis V., Perebyynis Y. Economic sustainability and competitiveness of agri-food complex as factors of economic security

A model of the subsystem “economic sustainability – competitiveness – economic security” is proposed as a structural component of the socio-economic system. A matrix of economic sustainability levels, competitiveness and economic security of the agri-food complex has been developed. The dependence of the economic sustainability of the export-oriented agri-food complex on bifurcations in the world markets of agricultural raw materials and food is confirmed. The expediency of ensuring equal competitive conditions for small, medium and large producers of the agri-food complex of Ukraine through the improvement of institutional support is substantiated.

Keywords: economic sustainability, competitiveness, economic security, agri-food complex, sugar beet subcomplex.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2019

Прийнято до друку 19.06.2019